

ZEKİ MÜREN'İN ŞARKILARININ ÇOK BOYUTLU İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Multi- Dimensional Content Analysis Of Zeki Müren's Songs

Öğr. Görevlisi. Semra BERKTAŞ

Demiroğlu Bilim Üniversitesi, Sağlık Yönetimi, İstanbul/Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2242-1979>

Cite As: Berktaş, S. (2021). "Zeki Müren'in Şarkılarının Çok Boyutlu İçerik Çözümlemesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(50): 2398-2414

ÖZET

Müzik bir iletişim aracı olarak ele alınıp incelendiğinde tarihteki toplumsal değişikliklerin müzikle dışa vurulduğu görülmektedir. Bu çalışmada Türk sanat müziğinin dönemsel değişimleri ile Türkiye'deki toplumsal değişimler arasındaki etkileşimi incelemek amaçlanmıştır.

Tüm sanat dallarında olduğu gibi müzik de toplumsal değişimlerin etkisinde kalmış, bu değişimlerle birlikte gelen hayat şartlarıyla biçimlenmiş ve insan ilişkileriyle birlikte değişikliğe uğramıştır. Amerikan kültürünün pompalandığı 1950'li yıllar, Alaturka ile alafranganın rekabetinin çatışmaya başladığı zamanlar olarak kendisini gösterir. Sözleri akılda kalıcı, basit formlu şarkılar bu dönemde üretilmeye başlamıştır. Adına daha sonra "Türk Sanat Müziği" denilen bu yeni tür kısa zamanda hâkim hale gelir. Klasik Türk Müziği ile Türk Sanat Müziği şeklinde beliren ayırım, 1950'lerde belirginleşir. Türk halk ve sanat müziğine ilginin artması, eğlence dünyasında yeni seslerin ortaya çıkmasına, var olanların da öneminin artmasına neden olmuştur. Radyo ve gazinoda alaturkaya rağbet artınca, sesin kral ve kraliçeleri yaratılmıştır. Hamiyet Yüceses, Sabite Tur Gülerman, Perihan Sözeri ve Mualla Mukadder Atakan dönemin ünlüleri olup, büstleri yapılmıştır.

1951 yılında Zeki Müren ilk canlı radyo konserini verir ve çok sevilir. 1950'lerde gelişen eğlence müziğinin ilk ismi olan Zeki Müren (1931-1996), müzikal üslubu, besteleri, sahneye getirdiği yeniliklerle ve sahne kostümleriyle bir pop ikonu haline dönüşmüştür. Bu nedenle popüler bir şarkıcı olan Zeki Müren ve ona ait şarkılar seçilmiştir. Çalışmada Zeki Müren'in beste ve güftesi kendisine ait on beş eseri üzerinde, içerik analizi yöntemi kullanılarak bazı verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu yöntemle eserlerin usulleri, makamları, vezinler, sözcüklerin kullanım sıklığı, sözcük kategorileri ve toplam sözcük sayısı belirlenmiştir. 431 sözcükten oluşan eserlerin tamamı, anlaşılabilirliği yüksek olan hece vezni ile yazılmıştır. Usullerine göre incelendiğinde ise eserlerin Düyek ve Semai gibi basit usullerle yazıldığı görülmüştür. Türk müziğinin karakterini oluşturan en önemli yapı taşlarından biri olan "makam", eserlerin özelliğini, hatta kimliğini belirlemektedir. Zeki Müren eserlerinin makamlarına göre dağılımı incelendiğinde, Muhayyerkürdi ve Nihavend makamlarının, diğer makamlardan önde olduğu dikkat çekmektedir. Sonuç olarak; Zeki Müren şarkıları "müziksel ve sözel yapı" başlıkları altında incelendiğinde, dinleyici kitlesinin sevdiği usul, makam ve sözcük kategorilerine öncelik verildiği gözlemlenmiştir. Zeki Müren'in besteleri üzerinde çeşitli karşılaştırmalara konu olan bulgularla birlikte, sözleri Zeki Müren'e ait olan şiirlerdeki sözcüklerin kullanım sıklığından, Zeki Müren'in sözcük dağarcığı da sayısal olarak ortaya çıkarılmıştır. Türkiye'de popüler kültür yükselirken Türk sanat müziği de halka ulaşmada popüler bir çizgiye girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zeki Müren, Türk Müziği, İçerik Analizi

ABSTRACT

When music is analyzed as a means of communication, it can be seen that the historical social changes are expressed through music. This study aims to examine the interaction between periodical change in Turkish Classical Music and the changes in Turkish society.

As in all art branches, music has been influenced by changes in society, and has took a form with life conditions arriving with these changes and undergone a change with human relations. 1950s, pumped by American culture, show themselves as the times when competition between Turkish Style and European Style began to clash. Songs with catchy lyrics and simple form have been created in this period. This new genre, which is called as Turkish Classical Music later, has become dominant in a short time. The difference as Classical Turkish Music and Turkish Classical Music has become evident during 1950s. Increasing interest in Turkish folk and classical music has caused new voices arise in entertainment world and increased the importance of the ones existing. When demand increased for Turkish Style in radio and club, kings and queens of voice have been created. Hamiyet Yüceses, Sabite Tur Gülerman, Perihan Sözeri and Mualla Mukadder Atakan are famous singers of the period and their busts have been made.

In 1951, Zeki Müren gave his first live radio concert and was loved very much. Zeki Müren (1931-1996) was the first name for entertainment music which has developed during 1950s and has become a pop icon with his musical style, compositions, innovations he brought to the stage and his stage costumes. Because of all these facts, Zeki Müren, a popular artist and his songs were chosen. This work aims to obtain certain data from 15 of Zeki Müren's works, all versed and composed by him. Using content-analysis method, usul, makam, rhyme schemes, usage frequency and categories of words, and also, total word count is determined. Consisting a total of 431 words, all works were written in syllabic meter. When categorized in terms of usul, it can be seen that the works were composed using simple tempo schemes such as Düyek or Semai. In Turkish classical music, makam, certain melodic formulae, is the most identifying building block, even the main determinant of the music work. When examined the prevalence of makam in Zeki Müren's works, it can be noted that Muhayyerkürdi and Nihavend

tunes are more preferred by him. Summarily, Zeki Müren songs are examined under the titles of “musical structure” and “lyrical structure”, and pursuant to this, the most favorite usul, makam, and word categories of his audience have been determined. Along with certain findings on his music asserted from various comparisons, Zeki Müren’s verbal repertoire has been revealed by analyzing the word frequency of the lyrics of Zeki Müren. As the popular culture was rising in the Turkey, Turkish Classical Musical was also transformed into a more “popular” style.

Keywords: Zeki Müren, Turkish Music, Content Analysis.

1. GİRİŞ

Önemli bir iletişim yöntemi olan müzik, insanlık tarihinin en eski ve şüphesiz en etkili iletişim yoludur. İnsanoğlu konuşma dilini geliştirmede dönemlerde, iletişim kurmak için bir takım sesler kullanmıştır. Dolayısıyla müziğin en eski ve dil, din, ırk ayrımı gözetmeyen evrensel bir dil olduğunu söylemek mümkündür. İnsana dair her türlü duyguları hissettiren tek ortak dil, müziktir. Anne karnında, annenin dinlediği müzikten etkilenmeye başlayan, doğum sonrasında ninnilerle büyüyen insanın, hayatının her evresinde müzik ile etkileşim halinde olması kaçınılmaz bir durumdur. Aşk, mutluluk, mutsuzluk gibi birçok duyguya tercüman olabilen müzik, tüm yaşantısı boyunca insanla iç içe olma noktasındadır. Farklı sosyo-kültürel ve ekonomik seviyelerdeki insanları bir araya getirebilen müzik, bu özelliğiyle toplumu birleştirici bir güce sahiptir.

M.Ö. 6. yüzyılda Antik Yunan’da “müzik yazısı”nın kullanılması, 15. yüzyılda “notanın basımı” ile çok sayıda müzisyene ulaştırılması ve nihayet 19. yüzyılda sesleri kaydederek geniş kitlelere ileten gramofon ve radyo gibi icatlar, müzikal iletişimin aşamalarıdır. Besteci ve yorumcu kadar dinleyici de, müzikal iletişimde önemli bir yere sahiptir. Zamanla endüstrileşen müzik, iletişim teknolojisini kullanarak, daha geniş kitlelere ulaşmıştır. Ancak kitlelerin beğenileri, medya ve müzik endüstrisinin karar vericileri tarafından yönlendirilmeye başlanmıştır. Gelişen teknoloji sayesinde her türlü müziğe ulaşabilen dinleyici kitlesinin seçici olması beklenirken, karar vericiler tarafından kendisine dayatılan müziğe adeta mahkûm edilmiştir. Theodor W. Adorno’ya göre, endüstrileşmiş popüler müzik dinleyicisi standart ve rutinleşmiş bir dizi tepkinin içinde kaybolmuştur. Popüler şarkılar tarafından ortaya çıkarılan duygular derin ve içe işler olmak yerine, sahte veya olgunlaşmamış niteliktedir. Ciddi müziğin en iyi örnekleri tarafından yaratılan ve ifade edilen hisler ve duygularla mukayese edilemezler.

Müzik, bir sanat dalı olmasına rağmen, medya uygulamalarında ticari bir meta olarak önemli bir pazar payına sahiptir. Sinema filmi, reklam filmi ve dizi film gibi ürünlerde müzik ögesi kullanılmaktadır. Görsel ve işitsel medya araçları, müziği geniş kitlelere ulaştırarak, önemli bir iletişim hizmeti gerçekleştirmektedirler.

Medya, müzik endüstrisi ve dinleyici (tüketici) şeytan üçgeni arasında kalan sanatçı ise, var olmak ya da olmamak şeklinde seçim yapmak zorunda kalmıştır. Endüstrinin onaylamadığı müzik türünden eserler sunan sanatçı, kısıtlı imkânlarla sesini duyurma çabası içine girmektedir.

Hem günümüzde hem de geçmişte müziğin insanlar üzerindeki etkisi inkâr edilemez bir gerçektir. Yaşadığı toplumdan beslenen sanatçının yarattığı eserlerde toplumsal izlere rastlamak olasıdır. Müzik de toplumdan ve toplumun bütün öğelerinden etkilenmektedir.

2. YÖNTEM

Harold D. Lasswell tarafından sistemleştirilen içerik analizi tekniği, açık olmayan iletişim mesajlarının incelenmesi ve araştırma sonuçlarının nicel verilerle açıklanması yöntemidir (Bilgin:2014: 3). İletişimin belirgin özelliklerinden, belirgin olmayan içerik özelliklerine yönelik çıkarımlar yapmaktır (Gökçe, 2006: 23). “Sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma” (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22) olarak tanımlanan içerik analizi yöntemi, bu çalışmada belirli kategorilerin oluşturulması ile müziksel ve sözel yapının sayısallaştırılması için kullanılmaktadır. Sözel yapının çözümlenmesinde sözcük sayısı, sözcük sıklığı, konu kategorilerine göre ayrımı, sözcük dağılımı ve şiirlerin vezni üzerinde durulmaktadır. Müziksel yapının çözümlenmesinde ise, her eser için kullanılmış olan makam ve usuller sayısallaştırılmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan eserlerin notaları, Türk Müziği Bestecisi, Nota Arşivcisi, Araştırmacı Yazar ve TRT Program Yapımcısı Turhan Taşan’dan alınmıştır. Zeki Müren’e ait birbirinden farklı formlarda toplam on beş eser ele alınmaktadır.

3. TÜRK SANAT MÜZİĞİ'NİN KISA TARİHİ

Türk kültürünü oluşturan unsurların temel taşlarından biri de “Türk Müziği” dir. Türk Müziği Sistemi bugün, Batı Müziği sisteminden sonra dünyada en çok yayılmış müzik sistemidir. Türkler, Asya kıtasının büyük kısmında, Avrupa kıtasının önemli bir kısmında ve Afrika kıtasının kuzey ve doğu kısmında uzun hâkimiyetler kurmuşlardır. Buralarda bıraktıkları medeniyet, kültür ve sanat unsurları arasında müziğin de önemli bir yeri vardır. Özellikle İslam âleminde Türk Müziği'nin etkisi güçlü olarak hissedilmektedir. Balkanlar ve Doğu Avrupa’ da Türk Müziği’ nden etkilenmiştir. Zira bu topraklar Osmanlı öncesi ve sonrası olmak üzere bin yıla yakın Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Türk müzik kültürünün evrimine ilişkin dönemlere baktığımızda, Türk devletleri yabancı güç veya devletler tarafından değil, yerini almak isteyen başka bir Türk devleti tarafından yıkıldıkları için, müzik kültürü mirası da geçmişten günümüze kopmaksızın, varlığını ve etkinliğini kesintisiz olarak sürdürme gelmiştir.

Cumhuriyet Dönemi’ndeki kültür ve müzik politikalarının sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel temellerinin kökleri, Osmanlı Devleti’nin Batılılaşma hareketlerine kadar dayanmaktadır. 19. yüzyılda Batı’da meydana gelen siyasal ve ekonomik gelişmeler, kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti üzerinde de etkisini göstermiş, iç ve dış etkenlerin baskısıyla Avrupa’nın siyasal ve kültürel etkisine girmiştir.

Tanzimat Dönemi’nde Türk Müziği’nde “şarkı” formu en önemli form haline gelmiş ve şarkı besteciliği öne çıkmıştır. Bu anlamda da daha “eğlendirici ve hafif” eserler bestelenmeye başlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde modernleşme, Batıcılık geleneğinin içinden yetişmiş, Batıcı elitlerle modernleşmeci elitlerin ittifakı ile başlamıştır. Batılılaşmacı elitlerin egemenliğindeki değişimler, Kurtuluş Savaşı’ndan sonra 1925 yılına kadar modernleşmeci, sonra Batılılaşmacı elitlerin etkisi altında devam etmiştir. Hangi ülkenin müzik ekolünden faydalanılacağı ile ilgili yapılan tartışmalarda, Fransa, Avusturya, Almanya, Macaristan ve Sovyetler Birliği ön plana çıkmış; bu ülkelerin müzisyenleri ülkemize davet edilerek, konu ile ilgili rapor hazırlamaları istenmiştir. Yabancı ülke müzisyenleri, modern müziğin öğretilmesi için radyo ve konservatuarların öneminden bahsetmiş, opera örneklerinin sahnelenmesinde önemli roller üstlenmişlerdir.

İç politikada çok partili siyasi hayatın yaşandığı, ekonomik açıdan küresel kapitalizme eklenildiği, askeri açıdan NATO’ya uyumun ve uluslararası açıdan ABD hegemonyasının hissedildiği 1950-1960 yılları arasında siyasal, ekonomik ve kültürel politikalar, modernleşme hareketine yön veren seçkinler tarafından değiştirilmiştir. Uygulanan politikalar sonucunda yükselen ekonomi, köyden kente göçü desteklemiştir. Ancak Anadolu’dan gelen aileler, köy ve kasaba hayatının gelenek ve göreneklerini sürdürmeye devam ederken, diğer taraftan zengin kesimdekiler gibi yemek, giyinmek ve eğlenmek istemişlerdir. Kendi gelenek ve kültür anlayışlarıyla, kent insanının eğlendiği mekânlarda yer almaları zorlayıcı olduğu için, onların zevkine uygun yeni mekânlar, yani “gazinolar” açılmaya başlanmıştır. 1950 yılından itibaren radyo, tek partinin zorlama Batılı tarzı yerine, halkın istekleri doğrultusunda Türk müziğine yönelik taleplerin artmasıyla, fasıl heyetleri ve Klasik Türk Müziği programları ve Muzaffer Sarısözen’in Anadolu’dan derlediği türkülerini yayınlamaya başlamıştır. Konservatuar eğitiminde Türk müziği olmadığı için, radyolar sınav açarak, Türk müziği eğitimi vermeye başlamışlardır. Sözleri akılda kalıcı, basit formlu şarkılar üretilmeye başlanmıştır. Adına daha sonra “Türk Sanat Müziği” denilen bu yeni tür kısa zamanda hâkim hale gelmiştir. Klasik Türk Müziği ile Türk Sanat Müziği şeklinde beliren ayrım, 1950’lerde belirginleşir. Türk sanat ve halk müziklerine ilginin artması, eğlence dünyasında yeni seslerin ortaya çıkmasına, var olanların da öneminin artmasına neden olmuştur. 1951 yılında Zeki Müren radyoda ilk canlı konserini verir ve çok sevilir. Klasik Türk Müziği’nin usul, makam ve ağdalı sözleri dinleyicileri tatmin etmemeye başlamıştır. Sözleri daha anlaşılır olan besteler üretilerek, halkın müzik ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır.

1950’lerde gelişen eğlence müziğinin ilk ismi olan Zeki Müren (1931-1996), müzikal üslubu, besteleri, sahneye getirdiği yeniliklerle ve sahne kostümleriyle bir pop ikonu haline dönüşmüştür. Kemani ve hanende Agopos Alyanak, Tamburi İzzet Gerçeker, Şerif İçli ve Refik Fersan gibi üstadlardan özel dersler alan sanatçı, 1950 yılında İstanbul Radyosu’nun açmış olduğu sınava katılarak, 186 adayın içinde kazanan tek kişi olmuştur. 1951 yılında başlayan radyo konserlerini, 1959 yılına kadar ses sanatçısı olarak sürdürmüştür. Halkının musikiye müptela olduğu yıllarda İstanbul, kültürel konsept bakımından Paris veya Viyana ile karşılaştırılabilirdi. Haftanın belli günleri müzisyen günleri olarak adlandırılırdı. Müzeyyen Senar, Perihan Altındağ Sözeri ve Safiye Ayla gibi kadın solistlere karşılık, erkek yorumcu olarak sadece Münir Nurettin Selçuk’un olduğu bu dönemde Zeki Müren müzik camiasına adım atmıştır. 1948 yılında “Zehretme Hayatı Bana Cânânım” adlı Acemkürdi makamındaki, sözleri de kendisine ait, akrostiş şiir olan ilk bestesini yapmıştır. TRT repertuarında 44 eseri olan Zeki Müren “Manolyam” adlı şarkısıyla “Altın Plak” ödülü alan ilk sanatçı unvanını almıştır. Bestelediği şarkıların, 11 tanesi haricindeki tüm sözleri kendisine ait olup, 4

tanenin söz yazarı bilinmemektedir. Eserlerinden 2 tanesi fantezi, diğerleri şarkı formundadır. Sahneye T-sahne düzenini getirdiği, sabit mikrofon yerine el mikrofonu kullandığı, saz sanatçılara tek tip kıyafet giydirdiği ve sahnede giyim tarzıyla bir ekol yarattığı bilinmektedir. 1965 yılında yayımlanan “Bildircin Yağmuru” adlı şiir kitabı ise şairliğinin belgesi olmuştur. Zeki Müren İstanbul Radyosu’ndaki konser programlarında Neo-Klasik ve Romantik dönem bestecilerinin eserlerine yer verirken, plaklarda daha popüler bir tarzı benimsemiştir. 24 Eylül 1996 yılında TRT İzmir Fuar stüdyolarında çekimi yapılan bir program sırasında fenalaşarak hayata gözlerini yummuştur.

4. TÜRK SANAT MÜZİĞİ’NDE MAKAM VE USÛLLER

Türk asıllı bütün müzisyenlerin kullandığı “**makam**” kelimesi Arapça “Kâme-Yekumu” (kalkma, ayakta durma) fiil kökünden yapılmış olup, makâm veya makâme “durulan yer” anlamındadır. Tarihte ilk olarak Kur’ân okuyucularının Kur’ân okurken ayakta durdukları yer için kullanılmıştır. Zaman içinde sohbet ve musiki yapmak için toplanılan yere de “makam” denmiştir. Araplar “makam” kelimesini sekizinci yüzyıldan beri kullanırken, Türkler on dördüncü yüzyıl itibarıyla kullanmaya başlamışlardır. Türkler o zamana kadar ise “makam” anlamında “Kök, Kög, Küg, Küy ve Kü” gibi terimler kullanmışlardır. “Makam” kelimesinin müzikteki teknik anlamı ile ilk kez Türk asıllı musiki bilgini, besteci ve icracısı olan Abdülkadir Merâgi tarafından kullanıldığı tahmin edilmektedir. “Makam; durak ve güçlü denilen nağmelerle dizinin diğer sesleri beyindeki münasebet cihetinden seslerin icrasdır”. Türk musikisinde kullanılan ses dizilerinin belli kurallar çerçevesinde kullanılmasıdır. Sözlük anlamı, Arapça “kaame-yekuumu” (ayakta durmak) fiil kökünden gelen “makam” kelimesi, Azeri musiki bilgini Meragalı Hoca Abdülkadir tarafından 1418 tarihli “Makaasidü’l-Elhan” ilk defa kullanılmış ve günümüze kadar “makam” kelimesi kullanılmıştır. Tanrıkörur’a göre makamlar gerek sayıca, gerek şekil ve muhteva bakımından Osmanlılar eliyle geliştirilmiştir. Doğu müziğini Avrupa müziğinden ayıran, ses sistemi, dizilerin teşkili, ritm kalıpları, ses müziğinin yeri, ses ve saz kullanımının amaçları, solo icranın ve irticâlin önemi gibi farklı birçok temel özellikler vardır. Ancak en önemli temel fark “makam” kavramıdır. Bu kavramı şöyle tanımlamak mümkündür; “Belli aralık düzenlerine göre teşkil edilmiş olan müzik dizilerinin, keyfi değil, kalıplaşmış ezgi dolaşım (seyir) tiplerine göre kullanılmasından doğan kurallar bütünü”. “Seyir”, makamı sadece bir dizi olmaktan kurtaran bir özelliktir. Türk müziğinde dizileri (aralıklarının düzeni) aynı olduğu halde, seyirleri farklı olduğu için ayrı olan makamlar vardır. Türk müziğinde makamlar “Temel Makamlar” ve “Birleşik Makamlar” olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Temel (basit) makamların sayısı on üçtür. Bu makamlar sırasıyla şöyledir; Çargâh, Bûselik, Kürdî, Rast, Uşşak, Nevâ, Hüseyini, Hümâyun, Hicaz, Uzzal, Zengûle, Karcıgar ve Sûznâk. Türk bestekârlarının tarih boyunca kullanmış olduğu Birleşik Makamlar ’ın sayısı ise 587 olarak bilinir. Bu makamların çoğunluğuna ait örnek günümüze kadar ulaşmamıştır. Bugünkü Türk müziğinde kullanılan makamların sayısı 80 kadardır (Tanrıkörur, 2016: 144-146). Türk-İslam medeniyetinde müzikle tedavi konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Evliya Çelebi’nin anlattıklarına göre, Edirne’deki Bâyezid II. Hastanesi’nde akıl hastalarının tedavisinde özellikle Rast, Nevâ, Buselik vb. gibi çeşitli makamlar kullanılırdı (Ak, 2009: 155).

Söz ve müziği Zeki Müren’e ait olan on beş eserde sırasıyla şu makamlar kullanılmıştır. Acemkürdi makamında iki eser, Uşşak makamında iki eser, Muhayyerkürdi makamında dört eser, Nihavend makamında dört eser, Hicaz makamında bir eser, Suzinak makamında bir eser ve Kürdilihicazkâr makamında bir eser.

Usûl (Ölçen); Değerleri birbirine eşit olan veya olmayan, belirli sınırlar içinde sıralanan, müzik namelerini ölçmeye yarayan vuruşların bütünü. Ölçülerin belli amaçlarla kalıplaştırılmış şeklidir (Ersönmez, 2013: 414). Türk Musikisi kısa veya uzun, pek çok ritm kombinezonunu “Usûl”ler içinde kalıplaştırmıştır (Tanrıkörur, 2016: 86).

Doğu müziklerinde kullanılan vuruş ve ölçü birimlerinin sayıca ve yapı olarak kalıplaşmış şekli, Batı müziğindeki gibi toplam 6 dörtlük veya 9 sekizlik nota değerlerinin sabit bir şematik kalıbının olması gerekir. Küçük ve Büyük Usûl olmak üzere iki şekli vardır. 2 dörtlükten 15 sekizliğe kadar giden usullere Küçük Usûl, 16 dörtlükten 120 dörtlüğe kadar giden usullere de Büyük Usûl denir. Besteleme, öğrenme ve icra sırasında Türk müziğinin vazgeçilmez bir kuralıdır. Batı müziğinde böyle bir kavram bulunmaz. Nasıl ki seyir olmadan dizi bir anlam ifade etmiyorsa, usûl olmadan da melodi bir şey ifade etmez. Besteleme ve öğrenme sırasında iki elin dizlere vurulmasıyla, usûl uygulanmış olur. İcra sırasında ise müzik türünün özelliğine göre, değişen ritm aletlerine vurularak usûl uygulaması yapılır (Tanrıkörur, 2016: 213).

Eski nazariyat kitaplarında usûller, kısa ve uzun olmak üzere dönüşümlü kalıplarla gösterilmişlerdir. Tanrıkörur’un belirttiği gibi, bu kalıplar Ten, Te-ne, Te-nen, Ta-ni, Te-ne-nen ve Te-ne-ne-nen gibi, hem vezinlerin, hem usullerin öğreniminde kullanılan 6 onomatopeik (Tabi seslerin taklidinden yapılmış kelime:

miyav-miyav, gıdıklamak, gümbürtü şapırtı vb.) terimle sistemleştirilmiştir. Bu terimlere verilen adlar, bedevi hayatının sembolü olan çadırla ilgili deyimlerden oluşmuştur. Ten “sabab hafif” (ince ip), Te-ne “sabab sakil” (kaba ip), Te-nen “veted-i mefrûk” (ayrık kazık), Tâ-ni “veted-i mecmu (bitişik kazık), Te-nen “fâsıla suğrâ” (küçük ara), Te-ne-ne-nen “fâsıla kübrâ (büyük ara). Klasik Türk müziğinin Kâr, Beste ve Semâi gibi sözlü formlarında kullanılan “Terennüm” adlı tematik bölümlerdeki Ten-ni, Ten-nen-ni, Te-nen-nen, Te-ne-nen-ni, Ter-dil-li, Dir-dir-tâ-nâ, Nâ-te-ne-dir-ney gibi “ikâî terennüm”ler de onomatopeik fonksiyona sahiplerdir (Tanrıkorur, 2016: 88-89). Türk müziğinde sıkça kullanılan basit usûller şunlardır; Nim Sofyan, Sofyan. Semâi, Yürük Semâi, Düyek, Müsemmen, Aksak, Raks Aksağı, Türk Aksağı, Devr-i Hindi, Devr-i Turan ve Curcuna.

Bu çalışmada içerik analizi yapılan Zeki Müren’e ait on beş eserde kullanılan usûller ise sırasıyla şöyledir; Altı eser Düyek, altı eser Semâi, bir eser Nim Sofyan, bir eser Aksak ve bir eser Curcuna.

5. ZEKİ MÜREN ŞARKI SÖZLERİ ANALİZİ

5.1. “Manolyam”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Kürdilihicazkâr

Usûl: Semai

(1955 yılında çekilen, Zeki Müren ve Belgin Doruk’un başrol oynadıkları “Son Beste” filminin şarkılarından biridir)

*“Uzun yıllar bekledim
Hakikat oldu rüyam
Koklamaya kıyamam
Benim güzel Manolyam*

*Nazlı çiçeğimsin sen
Sevdana dayanmam
Koklamaya kıyamam
Benim güzel Manolyam”*

Tablo 5.1: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk		-
3	Aşk-Sevgi	Güzel (1)	1
4	Doğa-Çiçek-Hayvan	Manolya (1), çiçek (1)	2
5	Din-İnanç		-
6	Zaman	Yıl (1)	1
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre		-
9	Özlem	Beklemek (1), rüya (1)	2
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)	Nazlı (1)	1
		Toplam Kelime Sayısı	7

5.2. “Hayat Bazen Tatlıdır”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Muhayyerkürdî

Usûl: Semai

*“Hayat bazen tatlıdır
Sevenler kanatlıdır
Bir gün acı bir rüzgâr
Kırar aşk dallarını*

*Bazen bir nefes söyler
Sevda masallarını
Hayat bazen tatlıdır
Sevenler kanatlıdır*

*Bazen kopar fırtına
Gönüllerde ızdırap
Bazen bir meltem eser
Hakikat olur serap
Hayat bazen tatlıdır
Sevenler kanatlıdır*

*Bir gün yeni bir rüya
Ürpertir gönülleri
Elveda der acıya
Açan aşkın gülleri
Hayat bazen tatlıdır
Sevenler kanatlıdır”*

Tablo 5.2: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk	Kanatlı (1)	1
2	Mutsuzluk	Acı (2), ızdırap (1), elveda (1)	4
3	Aşk-Sevgi	Seven (1), aşk (2), sevda (1), gönül (2)	6
4	Doğa-Çiçek-Hayvan	Rüzgâr (1), dal (1), fırtına (1), meltem (1), esmek (1), serap (1), gül (1)	7
5	Din-İnanç		-
6	Zaman	Gün (2), bazen (7)	9
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre		-
9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	27

5.3. “Bir Demet Yasemen”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Nihavend

Usûl: Düyek

(1957 yılında çekilen Zeki Müren ve Deniz Tanyeli'nin başrol oynadığı “Berduş” filminin şarkılarından biridir)

*“Bir demet Yasemen
Aşkın tek hatırası
Bitmiyor ayrılık
Dinmiyor gönlümün
Hicran yarası*

*Ağlasam inlesem
Silinmez bahtın karası
Bitmiyor ayrılık
Dinmiyor gönlümün
Hicran yarası”*

Tablo 5.3: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk	Ayrılık (1), hicran (1), yara (1), ağlamak (1), inlemek (1)	5
3	Aşk-Sevgi	Aşk (1), gönül (1)	2
4	Doğa-Çiçek-Hayvan	Demet (1), Yasemen (1)	2
5	Din-İnanç	Baht (1)	1
6	Zaman		-
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre		-
9	Özlem	Hatıra (1)	1
10	Renk	Kara (1)	1
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	12

5.4. “Şimdi Uzaklardasın (Ayrılık Valsi)”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Sûzînâk

Usûl: Semai

“Şimdi uzaklardasın
Gönül hicranla doldu
Hiç ayırlamam derken
Kavuşmak hayal oldu

Sevda bahçelerinin
Çiçekleri hep soldu
Hiç ayırlamam derken
Kavuşmak hayal oldu”

Tablo 5.4: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk	Kavuşmak (1)	1
2	Mutsuzluk	Hicran (1), ayrılık (1), solmak (1)	3
3	Aşk-Sevgi	Gönül (1)	1
4	Doğa-Çiçek-Hayvan	Bahçe (1), çiçek (1)	2
5	Din-İnanç		-
6	Zaman	Şimdi (1)	1
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre		-
9	Özlem	Hayal (1)	1
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	9

5.5. “Bir Gönül Hikâyesi Anlatırdı Gözlerin”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Uşşak

Usûl: Düyek

“Bir gönül hikâyesi
Anlatırdı gözlerin
Uzaklarda olsan da
Senin kalbimde yerin

Anlatamam kalbimin
Macerası çok derin
Uzaklarda olsan da
Senin kalbimde yerin”

Tablo 5.5: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk		-
3	Aşk-Sevgi	Gönül (1), kalp (2)	3
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din- İnanç		-
6	Zaman		-
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre	Göz (1)	1
9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	4

5.6. “Bir Tatlı Tebessümün”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Uşşak

Usûl: Nim Sofyan

“Bir tatlı tebessümün
Bin vuslata bedeldir
Gözlerin hayat verir
Aşkın ise eceldir

İnan Sevgili sana
Benden başkası eldir
Gözlerin hayat verir
Aşkın ise eceldir”

Tablo 5.6: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk	Tebessüm (1), vuslat (1)	2
2	Mutsuzluk		-
3	Aşk- Sevgi	Aşk (1), sevgili (1)	2
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din- İnanç	Ecel (1)	1
6	Zaman		-
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut- Çehre	Göz (1)	1
9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	6

5.7. “Her Gün Yeniden Kanar Bağrımdaki Yaralar (Kırık Plak)”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Muhayyerkürdî

Usûl: Semai

(1959 yılında çekilen Zeki Müren ve Belgin Doruk'un başrol oynadığı "Kırık Plak" filminin şarkısıdır)

*"Her gün yeniden kanar
Bağrımdaki yaralar
Bir kırık plak gibi
İçimde hatıralar*

*Gönül geçmiş günleri
Bin özleyişle anar
Bir kırık plak gibi
İçimde hatıralar"*

Tablo 5.7: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk	Kanamak (1), yara (1)	2
3	Aşk-Sevgi	Gönül (1)	1
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din-İnanç		-
6	Zaman	Gün (2)	2
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre	Bağır (1)	1
9	Özlem	Hatıra (1), özleyiş (1), anmak (1)	3
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	9

5.8. "Nazlı Bir Çiçek Gibi, Uçan Kelebek Gibi"

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Muhayyerkürdî

Usûl: Düyek

(1957 yılında çekilen Zeki Müren ve Deniz Tanyeli'nin başrol oynadığı "Berduş" filminin şarkılarından biridir)

*"Nazlı bir çiçek gibi
Uçan kelebek gibi
Sevdam ipek gibi
Sarıversen ne olur*

*Baharımın dalısın
Peteğimin balısın
Sen gönülümün malısın
Bana gelsen ne olur*

*İsmimin hecesini
Kalbimin gecesini
Sevda bilmecesini
Biliversen ne olur"*

Tablo 5.8: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk		-
3	Aşk-Sevgi	Sevda (2), gönül (1), kalp (1)	4
4	Doğa-Çiçek-Hayvan	Çiçek (1), kelebek (1), bahar (1), dal (1), petek (1)	5
5	Din-İnanç		-
6	Zaman	Gece (1)	1
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre		-
9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)	Nazlı (1)	1
		Toplam Kelime Sayısı	11

5.9. “Tekrar Bana Dönsen, Yine Beni Sevsen”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Muhayyerkürdî

Usûl: Düyek

“Tekrar bana dönsen

Yine beni sevsen

Kalbimde sen, ruhumda sen

Ne olursun bana Sevgilim desen

Ey Sevgili bil ki gam yemedim yolunda bile ölsün

Kalbimde sen, ruhumda sen

Ne olursun bana Sevgilim desen”

Tablo 5.9: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk	Ey (1), gam (1)	2
3	Aşk-Sevgi	Sevmek (1), sevgilim (2), sevgili (1), kalp (1)	5
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din-İnanç	Ruh (1)	1
6	Zaman		-
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre		-
9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	8

5.10. “Elveda (Geçti Artık Güzel Günler)”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Nihavend

Usûl: Düyek

(1959 yılında çekilen Zeki Müren ve Belgin Doruk’un başrol oynadığı “Kırık Plak” filminin şarkılarından biridir)

“Geçti artık güzel günler
Kalbimi sardı hüznünler
Elveda Sevgili sana
Bitti aşkım söndü ruhum
Hayat zindan oldu bana
Nice günler yalvardım
Ağladım kana kana”

Tablo 5.10: Eserin Sözcük sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk	Hüzün (1), elveda (1), yalvarmak (1), ağlamak (1)	4
3	Aşk-Sevgi	Güzel (1), sevgili (1), aşk (1), kalp (1)	4
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din-İnanç	Ruh (1)	1
6	Zaman	Gün (2)	2
7	Yer / Mekân	Zindan (1)	1
8	Vücut-Çehre		-
9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	12

5.11. “Beyaz Gül (İlk Aşkım Tek Güneşim, Yalnız Kalbime Doğsan)”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Nihavend

Usûl: Semai

(1959 yılında çekilen, Zeki Müren ve Belgin Doruk’un başrol oynadığı, “Kırık Plak” filminin şarkılarından birisidir)

“İlk aşkım tek güneşim
Yalnız kalbime doğsan
Bir beyaz gül gibisin
Ne olur benim olsan

Koklasam doya doya
Benim elimde solsan
Bir beyaz gül gibisin
Ne olur benim olsan”

Tablo 5.11: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk	Yalnız (1), solmak (1)	2
3	Aşk-Sevgi	Aşkım (1), kalp (1)	2
4	Doğa-Çiçek-Hayvan	Güneş (1), gül (1)	2
5	Din-İnanç		-
6	Zaman		-
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre	El (1)	1
9	Özlem		-
10	Renk	Beyaz (1)	1
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	8

5.12. “Hep O Şarkı”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Nihavend

Usûl: Semai

*“O şarkı da sen varsın
O şarkı da ben varım
O şarkı da gülerim
O şarkı da ağlarım*

*Hep o şarkı ümit dolu
Hep o şarkı aşkın yolu*

*Artık şu gönlüm kırık
Dudağında hıçkırık
Sevsen de sevilsen de
Aşkın sonu ayrılık*

*Hep o şarkı ümit dolu
Hep o şarkı aşkın yolu”*

Tablo 5.12: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk	Gülmek (1)	1
2	Mutsuzluk	Ağlamak (1), kırık (1), hıçkırık (1), ayrılık (1)	4
3	Aşk-Sevgi	Aşk (2), gönül (1), sevmek (1), sevilme (1)	5
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din-İnanç		-
6	Zaman		-
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre	Dudak (1)	1
9	Özlem	Ümit (1)	1
10	Renk		-
11	Müzik	Şarkı (6)	6
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	18

5.13. “Zehretme Hayatı Bana Cânânım”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Acemkürdi

Usûl: Curcuna

*“Zehretme bana hayatı Cânânım
Elemlerle doldu benim her anım
Kederinle yanıp sönse de Cânım
İnan ki ben yine sana hayranım”*

Tablo 5.13: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk	Zehir (1), elem (1), keder (1), yanmak (1), sönme (1)	5
3	Aşk-Sevgi	Cânân (1), cân (1), hayran (1)	3
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din-İnanç		-
6	Zaman	An (1), yine (1)	2
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre		-

9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	10

5.14. “Aldattın Beni, Seviyorum Diye Kalbimi Yaktın”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Hicaz

Usûl: Düyek

“Aldattın beni seviyorum diye
Kalbimi yaktın
Günahımı sen çek
Mihrabımı elinle yaktın”

Çılgınca severken
Aşkımdan nasıl da bıktın
Günahımı sen çek
Mihrabımı elinle yaktın”

Tablo 5.14: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk		-
2	Mutsuzluk	Aldatmak (1), yakmak (1), yıkmak (1), bıkmak (1)	4
3	Aşk-Sevgi	Kalp (1), sevmek (2), aşk (1)	4
4	Doğa-Çiçek-Hayvan		-
5	Din-İnanç	Günah (1)	1
6	Zaman		-
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre	El (1)	1
9	Özlem		-
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	10

5.15. “Bir Yaz Sabahı Gözlerimin Ufkuna Erken”

Beste-Güfte: Zeki Müren

Makam: Acemkürdi

Usûl: Aksak

“Bir yaz sabahı gözlerimin ufkuna erken
Doğdun güzelim bir bakışın kalbimi deldi
Aşk meltemi neş’enle esip ruha dolarken
Sevginle taşan kahkahalar ömre bedeldi”

Tablo 5.15: Eserin Sözcük Sıklığı ve Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk	Neşe (1), kahkaha (1)	2
2	Mutsuzluk	Delmek (1), bıkmak (1)	2
3	Aşk-Sevgi	Güzelim (1), aşk (1), sevgi (1), kalp (1)	4
4	Doğa-Çiçek-Hayvan	Ufuk (1), meltem (1), esmek (1)	3
5	Din-İnanç	Ruh (1)	1
6	Zaman	Yaz (1), sabah (1), erken (1), ömür (1)	4
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre	Göz (1)	1
9	Özlem		-

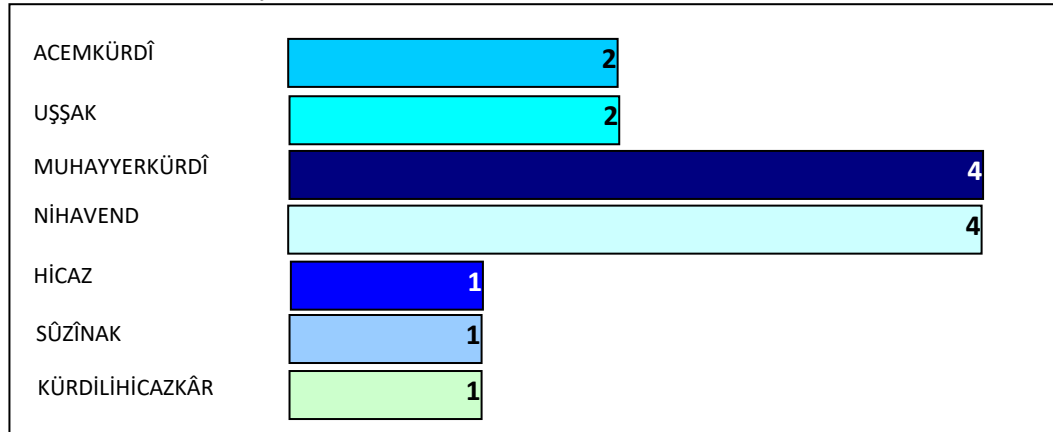
10	Renk		-
11	Müzik		-
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)		-
		Toplam Kelime Sayısı	17

6. ZEKİ MÜREN ŞARKILARININ MAKAM VE USÛL ANALİZLERİ

Tablo 6.1: Şarkıların Makam ve Usûl Tablosu

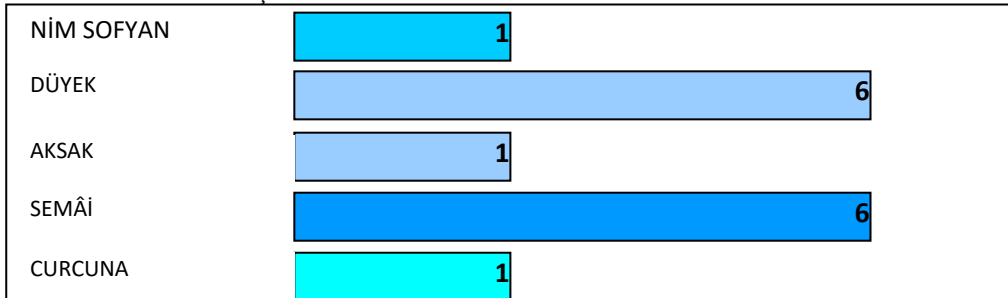
Şarkı Adı	Makam	Usûl
“Manolyam”	Kürdilihicazkâr	Semai
“Hayat Bazen Tatlıdır”	Muhayyerkürdî	Semai
“Bir Demet Yasemen”	Nihavend	Düyek
“Şimdi Uzaktasın (Ayrılık Valsi)”	Sûzînak	Semai
“Bir Gönül Hikâyesi Anlatırdı Gözlerin”	Uşşak	Düyek
“Bir Tatlı Tebessümün”	Uşşak	Nim Sofyan
“Her Gün Yeniden Kanar Bağrımdaki Yaralar (Kırık Plak)”	Muhayyerkürdî	Semai
“Nazlı Bir Çiçek Gibi, Uçan Kelebek Gibi”	Muhayyerkürdî	Düyek
“Tekrar Bana Dönsen, Yine Beni Sevsen”	Muhayyerkürdî	Düyek
“Elveda (Geçti Artık Güzel Günler)”	Nihavend	Düyek
“Beyaz Gül (İlk Aşkım, Tek Güneşim, Yalnız Kalbime Doğsan)”	Nihavend	Semai
“Hep O Şarkı”	Nihavend	Semai
“Zehretme Bana Hayatı Cânânım”	Acemkürdî	Curcuna
“Aldattın Beni Seviyorum Diye, Kalbimi Yaktın”	Hicaz	Düyek
“Bir Yaz Sabahı Gözlerimin Ufkuna Erken”	Acemkürdî	Aksak

Tablo 6.2: Zeki Müren Şarkılarında Makamların Analizi

Tablo 6.2’de görüldüğü üzere Zeki Müren; ele aldığımız on beş eserinin dördünde Muhayyerkürdî, dördünde Nihavend, ikisinde Acemkürdî, ikisinde Uşşak ve birer adet olmak üzere Hicaz, Suzinak ve Kürdilihicazkâr makamlarını tercih etmiştir. Söz konusu makamlar halkın dinlemekten zevk aldığı basit makamlar olup, bu nedenle bestekârlar tarafından tercih edilmektedirler.

Tablo 6.3: Zeki Müren Şarkılarında Usûllerin Analizi

Tablo 6.3’de görüldüğü gibi, Zeki Müren’in içerik çözümlemesine tabi tutulan on beş eserinin, altısının usulü Düyek iken, altısının usulü ise Semai olmuştur. Nim Sofyan, Aksak ve Curcuna usulleri ise birer şarkı ile yer almaktadır. On beş eserin on ikisinde Düyek ve Semai usûlleri tercih edilmiştir.

7. ŞARKILARIN SÖZEL YAPISININ ÇÖZÜMLENMESİ

Tablo 7.1: Sözcük Sıklığı ve Konu Kategorilerine Göre Dağılımı

	Kategori	Sözcük Sıklığı	Toplam
1	Mutluluk	Kanatlı (1), kavuşmak (1), tebessüm (1), vuslat (1), gülmek (1), neşe (1), kahkaha (1)	7
2	Mutsuzluk	Acı (2), ızdırap (1), elveda (1), ayrılık (3), hicran (2), yara (2), ağlamak (3), inlemek (1), solmak (2), kanamak (1), ey (1), gam (1), yalnızlık (1), hüzn (1), yalvarmak (1), yalnız (1), kırık (1), hıçkırık (1), elem (1), keder (1), yanmak (1), aldatmak (1), yakmak (1), yıkmak (1), zehir (1), sönmek (1), bıkmak (1), delmek (1)	36
3	Aşk – Sevgi	Güzel (3), güzelim (1), sevda (3), seven (1), âşk (9), gönül (7), sevgili (3), sevmek (3), sevgi (1), aşkım (1), sevilmek (1), cânân (1), can (1), güzelim (1), sevgi (1), hayran (1), kalp (8)	46
4	Doğa – Çiçek – Hayvan	Manolya (1), çiçek (3), rüzgâr (1), dal (2), fırtına (1), meltem (2), esmek (2), serap (1), gül (2), demet (1), yasemen (1), bahçe (1), kelebek (1), bahar (1), petek (1), güneş (1), ufuk (1)	23
5	Din-İnanç	Baht (1), ecel (1), ruh (3), günâh (1)	6
6	Zaman	Yıl (1), gün (6), şimdi (1), gece (1), an (1), yaz (1), sabah (1), erken (1), ömür (1), bazen (7), yine (1)	22
7	Yer / Mekân		-
8	Vücut-Çehre	Göz (3), bağır (1), el (2), dudak (1)	7
9	Özlem	Beklemek (1), rüya (2), hatıra (2), hayal (1), özleyiş (1), anmak (1), ümit (1)	9
10	Renk	Kara (1), beyaz (1)	2
11	Müzik	Şarkı (6)	6
12	Karakter Özellikleri (Mizaç)	Nazlı (4)	4
		Toplam Kelime Sayısı	168

Sözel yapının çözümlenmesinde şiirlerin vezni, sözcük sayısı, sözcük sıklığı, konu kategorilerine göre dağılımı, sözcük dağarcığı ve şiirin okunabilirliği üzerinde durulmaktadır. Ele alınan on beş eserin tamamı hece ölçüsü ile yazılmıştır. Bu eserlerde anlatım, klasik Türk müziğinin aksine, daha yalın, daha anlaşılabilir, Arapça ve Farsça sözcükler fazlaca kullanılmamıştır. Hece ölçüsü kullanılan eserlerin anlaşılabilirliğinin yüksek olduğu söylenebilir. Eserler toplam 431 sözcükten oluşmakta olup, bu sözcüklerden kavramsal düzeyde bulunanların kullanım sıklığı ve konu kategorilerine göre dağılımı Tablo 4’de verilmektedir.

Tablo da görüldüğü üzere; sözcükler en fazla “Aşk- Sevgi” kategorisinde yoğunlaşmıştır. Eserlerde” aşk” sözcüğü dokuz,” gönül” sözcüğü yedi , “sevda”, “sevmek”, “sevgili” ve “güzel” sözcükleri ise üçer kez tekrarlanmıştır. Konu kategorileri içinde ikinci sırada en fazla kullanılan “Mutsuzluk” kategorisidir. Bunlar, kullanım sıklığına göre üçer kez kullanılan “ayrılık” ve “ağlamak”, ikişer kez kullanılan “acı”, “hicran”, “yara” ve “solmak” gibi sözcüklerdir. Son sırada yer alan kategori ise “Renk” kategorisidir. Sözcük kullanımındaki sıklığın belirlenmesiyle kişinin sözcük dağarcığı ortaya çıkar. Sözcük dağarcığı belirli bir metinde kullanılan birbirinden farklı sözcüklerin, toplam sözcük sayısına bölünmesiyle elde edilir. Zeki Müren’in on beş eserinde yer alan toplam 431 sözcükten 164’ü birbirinden farklıdır. Buna göre Zeki Müren’in sözcük dağarcığı ortalaması $164:431 = 0.38$ ’dir. Dağarcık oranı, sadece on beş eser üzerinde uygulanan bu çalışmaya göre değerlendirildiğinde, oldukça iyi bir rakamdır.

8. SONUÇ

1950’li yılların özellikle müzik kültürüne ilişkin politikaları değerlendirildiğinde, tek parti döneminin yeni müzik anlayışının devam ettirilmesiyle birlikte, birçok alanda olduğu gibi, müzik alanında da yoğun bir serbestleşmenin yaşandığı söylenebilir. Toplumsal yapıdaki değişikliğin kültürel yansımaları müzikte de belirgin olarak yaşanmıştır. Demokrat Parti iktidarının serbestleşme süreci içerisinde, müziğe ilişkin özgün uygulamalara yer verdiği gözlemlenmektedir. Müzik anlayışına yönelik tamamlayıcı politikalar üretilmiş, müzik uygulamalarının bir kısmı olduğu gibi, bir kısmı da genişletilerek devam ettirilmiştir. Kısaca, batıcı ve sentezci müzik anlayışı uygulamalarına devam edilmiştir.

Bu dönemdeki göç olgusu, mimarideki çarpık kentleşme, ekonomi ve sosyal sorunlar Türk müziğinden farklı beklentileri beraberinde getirmiştir. Amerikanlaşma olgusu da Türk müziğinin değişiminde oldukça etkili olmuştur. Bu dönemde Klasik Türk Müziği kendisini gazino müziği olarak bulmuştur. Yaygınlık kazanmaya başlayan bu müziğin yapısı ile birlikte zamanla adı da değiştirilmiş ve “Türk Sanat Müziği” adını almıştır.

Klasik Türk Müziği'nin usûl, makam ve ağıdalı sözleri dinleyicileri tatmin etmemeye başlamıştır. Sözleri daha anlaşılır olan besteler üretilerek, halkın müzik ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Müzikteki bu ayırım, müziği icra eden sanatçılarda da görülmektedir. Bu dönemde gelişen eğlence müziğinin ilk ismi olan Zeki Müren, müzikal üslubu, besteleri, sahneye getirdiği yeniliklerle ve sahne kostümleriyle bir pop ikonu haline dönüşmüştür. 50'li yılların ikinci yarısından 70'li yıllara kadar gazinoların en fazla aranan ismi olan ve sahne düzenine ve sunumuna getirdiği yeniliklerle de anılan Zeki Müren'in programının akış örneği, Türk popüler müziğinin alaturka ve alafranga kökenli karma yapısını ve müzik türlerinin birbirine göre konumunu yansıtan nitelik taşıır: Gazino programlarını üç bölüm halinde sergileyen Müren, ilk bölümde giydiği siyah frakla Hafız Post, Dede Efendi gibi Klasik Türk Müziği bestecilerinin eserlerini, ikinci bölümde beyaz smokinle Selahattin Pınar, Şükrü Tunar gibi Türk Sanat Müziği bestecilerinin eserlerini ve üçüncü bölümde pelerin, apartman topuklu ayakkabı gibi kendi tasarımı olan sansasyonel kıyafetler içinde aranjman şarkılar, Mısır ve Hint film şarkıları, tangolar, türküler, ilerleyen yıllarda Arabesk türü şarkıların da katıldığı kendi içinde karma bir repertuarı seslendirmekteydi.

Amerikan kültürünün empoze edildiği 1950'li yıllar, Alaturka ile Alafranga'nın rekabet ettiği zamanlar olarak tanımlanabilir. Zeki Müren'in sanat hayatındaki değişim evreleri, toplumun değişim süreci ile paralellik göstermektedir. Demokrat Parti iktidarının kapitalistleşme politikaları kültürel atmosfere de yansımış, Zeki Müren ise bu değişimin öncüsü ve taşıyıcısı olmuştur. Artık seyirci olmaya başlayan dinleyicilerin görsel anlamdaki beklentilerine de cevap vermeyi tercih eden Müren'in sahnede kullandığı kostümlerindeki tarz ve renkler, dönemin renklenen toplumsal yapısının bir yansıması olmuştur. Dinleyici ile yakın iletişim kurmak için sahneyi T şeklinde dizayn ettiren Zeki Müren, sabit mikrofon yerine kablolu mikrofon kullanarak, kendisine sahnede daha rahat hareket etme imkânı yaratmıştır. 1955 yılında "Manolyam" adlı bestesi ile ilk Altın Plak ödülünü alan Zeki Müren zamanla, hızlı, kısa ve kolay tüketilebilen popüler şarkıları bestelemeyi ve seslendirmeyi tercih etmiştir.

Bu çalışmada incelenen Muhayyerkürdi, Nihavend, Acemkürdi, Uşşak, Hicaz, Suzinak ve Kürdilihicazkâr gibi makamlardan oluşan on beş eserde kullanılan usuller içinde, en fazla Düyek ve Semai usüllerinin kullanılmış olduğu görülmektedir. On beş eserin tamamı hece ölçüsü ile yazılmıştır. Eserler toplamda 431 sözcükten oluşmakta, 164'ü ise birbirinden farklıdır. Birbirinden farklı sözcüklerin, toplam sözcük sayısına bölünmesiyle, kişinin sözcük dağarcığı elde edilir. Buna göre $164:431 = 0.38$ sonucu ortaya çıkar. Beste ve güftesi kendisine ait olan on beş eseri içerik analizi yöntemiyle incelenen Zeki Müren'in, sözcük dağarcığı ortalamasının ise 0.38 olduğu belirlenmiştir. Kullanılan sözcüklerden hareketle on iki kategoride toplanan eserler içerisinde en fazla "aşk", "gönül" ve "sevda" sözcükleri bulunmaktadır. Bu sözcüklerin oluşturduğu kategorilerden "Aşk- Sevgi" birinci sırada, "Mutsuzluk" ikinci, "Doğa-Çiçek-Hayvan" ise üçüncü sırada yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Ak, A.Ş. (2009), Avrupa ve Türk-İslâm Medeniyetinde Müzikle Tedavi: Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları; Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Ak, A.Ş. (2011). Türk Din Musikisi – Cami ve Tekke Musikisi, Akçağ Yayınevi, Ankara.
- Akkaş, S. (2015). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları; Son Çağ Yayıncılık, Ankara.
- Alkan, M.Ö. (2015). "Soğuk Savaş'ın Toplumsal, Kültürel ve Günlük Hayatı İnşâ Edilirken"; Türkiye'nin 1950'li Yılları, (Haz.: Mete Kaan Kaynar), İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Altar, C.M. (1989). Opera Tarihi; Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt 4; İstanbul.
- Bilgin, N. (2014). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Çalışmalar; Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Erol, A. (2002). "Bir Dönemin Popüler İkonu Olarak Zeki Müren" Biyografya 3 Zeki Müren, Bağlam Yayıncılık, Ankara.
- Ersönmez, M. (2013). Güftelerin Dili, Yayın B, İstanbul.
- Ezgi, S. (1933). Nazari ve Ameli Türk Musikisi, Milli Mecmua Matbaası.
- Gökçe, O. (2006). İçerik Analizi, Kuramsal ve Pratik Bilgiler; Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Güngör, N. (1993). Arabesk; Bilgi Yayınevi, Ankara.

- Gür, C. (1996). Zeki Müren- Şimdi Uzaklardasın; AD Yayıncılık, İstanbul.
- İmik, Ü. (2014). Müzik ve Medya; Gece Kitaplığı:175; Ankara.
- Kaynar, M.K. (2015). Türkiye'nin 1950'li Yılları, İletişim Yayıncılık; İstanbul.
- Kuyucu, M. (Ocak 2016). Theodor W. Adorno'nun Perspektifinden Popüler Türk Müziğinde Standartlaşma Sorunsalı; TRT Akademi; ISSN 2149-9446; Cilt: 01; Sayı: 01; Ankara.
- Özbek, M. (1998). "Cumhuriyet ve Halk Müziği", Yeni Türkiye Dergisi: Cumhuriyet Özel Sayısı 4: Kültürel Değerlendirme, S: 23-27, ss. 018-3022.
- Say, A. (2008). Müzik Nedir, Nasıl Bir Sanattır?; Evrensel Basım Yayın; İstanbul.
- Seçkin, N. (1998). Zeki Müren; Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Selçuk, T. (1985). "Müzik Dünyamız"; Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (C: VI, ss.1476- 1477), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tanar, M. (Kasım 2012). Bir Değişim Döneminin Sembolü Zeki Müren; Evrensel Kültür Kitabı Sayı: 251; Evrensel Kültür Dergisi Yayınevi.
- Tanrıkorur, C. (2016). Osmanlı Dönemi Türk Müsikisi, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Taşan, T. (20 Eylül 2020). Kalplerden Dudaklara Radyo Programı; TRT İstanbul Radyosu, İstanbul.
- Taşan, T. (t.y.). Nota Arşivi.
- Tavşancıl, E. & Aslan, A.E. (2001). İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri; Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Uçan, A. (2000). Türk Müzik Kültürü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, İstanbul.